

ANTIMISUL DIN SECOLUL AL XVIII-LEA PĂSTRAT ÎN BISERICA ORTODOXĂ DIN CARTIERUL CORNEȘTI, SIGHIȘOARA

Lavinia-Carmen Avram

Prima Biserică Ortodoxă de piatră din Sighișoara, cunoscută sub denumirea de Biserica din Cornești, a fost construită începând cu anul 1788 și până în anul 1797. Înainte de ridicarea acesteia, românii ortodocși din zona Sighișoarei participau la slujbele religioase din Șapartoc, unde se afla și sediul protopopiatului. În anul 1778, preotul Ștefan Bălaș a inițiat construirea unei capele care să-i deservească pe credincioșii de aici. Aceasta construcție a fost primul pas spre edificarea unui lăcaș de cult în adevăratul sens al cuvântului. Numele ctitorului, Ștefan Bălaș, apare în inscripția aflată deasupra intrării principale.

În anul 1822, noua biserică a fost sfințită de către episcopul Moga sub hramul “Intrarea în Biserică a Maicii Domnului”.

Pe lângă o frumoasă pictură murală și un iconostas vechi pictat, se mai păstrează de atunci clopotul, un potir și un antimis, despre care atragem atenția în rândurile de jos .

Antimisul este o bucată de pânză din mătase sau in pe care este imprimată icoana „Punerii în mormânt a Domnului Iisus Hristos” și care conține un fragment din sfintele moaște, fiind indispensabil în oficierea Sfintei Liturghii.¹ În Biserică, antimisul se păstrează în Sfântul Altar, pe Sfânta Masă, sub Sfânta Evanghelie, iar atunci când Sfânta Liturghie se oficiază în aer liber, el ține locul Sfintei Mese. Acesta se mai numea și „jertfelnic” deoarece pe el se pun și se sfințesc Cinstitele Daruri în timpul Sfintei Liturghii. Pe antimis sunt pictate scene din patimile Mântuitorului Iisus Hristos, tema reprezentativă fiind punerea în mormânt a Domnului.

Antimisul este sfințit, semnat și dat de episcopul locului, indicându-se parohia sau biserica unde a fost dat pentru slujire, cu hramul ei.

În Sfântul antimis se păstrează un burete mic, cu care se adună ceea ce cade din întâmplare de pe Sfântul Disc. Pe acesta preotul își pune parte din Sfântul

¹ Pr. prof. dr. E. Braniște, prof. Ecaterina Braniște, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*. Editura Diecezană, Caransebeș, 2001, p.39.

Agneț când se împărtășește. Totodată acest burete amintește celui care slujește, de buretele cu oțet și fiere cu care ostașii i-au umezit buzele Mântuitorului, în timpul răstignirii sale.

Originea antimisului este foarte complexă și este legată de două etape diferite: perioada preiconoclastă și cea posticonoclastă.

Primele antimise își fac apariția în epoca prigoanei împotriva creștinilor, în secolele I – III. Pentru că în acea perioadă nu existau biserici, creștinii oficiau slujbele pe diferite altare mobile din lemn sau piatră. Pe acestea puneau o bucată de pânză pe care așezau Sfintele Daruri. În caz de pericol acestea erau învelite în pânza respectivă și transportate la un loc sigur. Liturgia fiind săvârșită în general pe mormintele martirilor, s-a încetățenit obiceiul de a așeza pe aceste pânze părți din moaștele sfinților.²

Un alt moment al istoriei antimisului este legat de Biserica Sfânta Sofia din Constantinopol. Fiind biserică mare cu mulți credincioși exista obiceiul de a împărtăși cu Sfintele Taine în mai multe locuri, motiv pentru care în acele locuri se puneau măsuțe din lemn sfințite, care se numeau „*antimisos*”.³ Denumirea ne arată că acestea aveau rolul de a înlocui Sfânta Masă. Cu timpul aceste mese nu se mai sfințeau, pe ele punându-se o mahramă sau pânză sfințită, care va primi aceeași denumire de „*antimis*”.

Creșterea numărului de biserici a determinat ca Sfintele Mese să nu mai fie Sfințite după rânduiala cuvenită, pe ele punându-se aceste mahrame care aveau semnătura ierarhului.

Astfel aceste mahrame au fost la început folosite numai în bisericile în care Sfintele Mese nu erau sfințite, iar începând cu secolul al XVII – lea folosirea lor s-a extins și în bisericile cu Sfânta Masă sfințită. Acest lucru s-a datorat probabil mai mult din motive practice, de a putea aduna mai ușor miridele⁴, dar totodată și din motive canonic – administrative, deoarece Antimisul trebuie obligatoriu să fie semnat de episcopul locului. Retragerea Antimisului însemna lipsa dreptului de a sluji Sfânta Liturghie în biserica respectivă.

² NICĂ M. TUȚĂ, *Sfântul antimis. Studiu istoric, liturgic și simbolic*, București, 1943, p. 147.

³ *Ibidem*.

⁴ *miridele* = părțile pe care preotul le scoate din prescurile (darurile) aduse la altar de credincioși, pentru pregătirea cinstit lor Daruri pe care preotul le sfințește la Liturghie, în timpul Sfintei Euharistii.

Sfântul Antimis este întotdeauna învelit într-o bucată de pânză roșie denumită „*iliton*”. Iiltonul este puțin mai mare decât Sfântul Antimis și servește drept învelitoare pentru el. Astăzi, la slujba Sfintei Liturghii, atât iiltonul cât și Antimisul se desfac la Ectenia pentru cei chemați, însă în trecut iiltonul se desfăcea înainte de Heruvic, iar antimisul stătea permanent deschis sub acoperământul Sfintei Mese, deci la vedere, ca astăzi.

Pe antimisele de astăzi e întipărită scena punerii în mormânt, motiv pentru care atunci când potirul și discul sunt puse pe masa euharistică preotul rostește troparele punerii lui Iisus în mormânt.

La început, decorul antimisului era pictat cu vopsea neagră pe pânză de in sau era brodat. Cu timpul însă s-a recurs la tehnica imprimării, tehnică mai rapidă și mai puțin costisitoare.⁵ De asemenea imaginea era la început mai simplă, însă o dată cu recurgerea la metoda imprimării, imaginea s-a îmbogățit.

Evoluția iconografică a antimisului poate fi împărțită în cinci perioade:

- până în secolul al XV-lea când este reprezentată numai crucea;
- secolele XVI – XVII, când pe lângă cruce apar și chipurile evangheliștilor, simbolurile și uneltele de tortură;
- secolul al XVII – lea, când în plan principal apare reprezentat Iisus stând în mormânt sau în potir, în timp ce imaginea crucii apare în plan secundar;
- secolele XVII – XVIII, perioada în care scena centrală este reprezentată de imaginea cu „Punerea lui Iisus Hristos în mormânt”, imaginea crucii rămânând reprezentată în plan secundar;
- secolele XVIII – XX, perioadă în care scena principală este reprezentată cu imaginea fie cu „Punerea în mormânt”, fie cu „Plângerea” sau fie cu „Coborârea de pe Cruce”. În plan secundar apar imagini cu scene din viața Mântuitorului, cum ar fi: „Nașterea”, „Învierea”, „Răstignirea”, „Cina cea de Taină”, etc..⁶

Pe spatele antimisului se află un mic buzunăraș, în care episcopul așează Sfintele Moaște. Acest buzunăraș se află pe verso, sub cedula „*I.N.C.I.*”. Semnătura

⁵ TATAI BALTĂ, *Antimise din secolele XVIII-XIX, păstrate la Muzeul de istorie din Blaj*, în „*Annales Universitatis Apulensis*”, Series Historica, 6/1, 2002, p. 268.

⁶ NICĂ M. TUȚĂ. *op.cit.*, p. 75 – 118.

episcopului se pune sub imaginea centrală.

Atribuirea antimisului diferă de la o episcopie la alta. În unele părți episcopul dă un antimis fiecărui preot în parte, în momentul hirotonirii. În alte locuri, episcopul dă antimisul fiecărui lăcaș de cult în parte. Atunci când episcopul decedează sau este avansat în grad, antimisele se colectează, iar moaștele se vor așeza în antimise noi, semnate de noul episcop. Din acest motiv, putem spune că antimisul este un semn de colaborare între comunitățile creștine și episcopul zonei.

Astfel putem susține că antimisul simbolizează mormântul Domnului, dar și giulgiul în care a fost înfășurat trupul său, când a fost pus în mormânt. Ilitonul poate simboliza mahrama care s-a pus atunci peste capul Mântuitorului.

Valoros și interesant, din punct de vedere religios, cultural și artistic este și un antimis din secolul al XVIII-lea, păstrat în Biserica Ortodoxă din cartierul Cornești, Sighișoara.

Inscripția, în limba slavonă, de pe antimisul din secolul al XVIII-lea, pe care o redăm în transcriere liberă, ne relatează următoarele: „*Altarul Domnului Dumnezeuului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos și prezența Sfântului Duh. A fost creat în numele sfântului.....și s-a sfințit de către Preasfințitul și Preacinstiului Ghedeo [.] Episcopul Romanului în zilele binecinstitorului tatălal nostru Constantin Mavrocordat 72[00]Jil.*” Menționăm că în secolul al XVIII – lea Episcopia Ardealului era subordonată Mitropoliei de Karloviț.

Imprimat pe pânză de in antimisul are următoarele dimensiuni: 36x48cm.⁷

În partea centrală a antimisului este redată *Punerea lui Iisus în mormânt*. Mântuitorul, aflat pe un giulgiu, este susținut de Nicodim și Iosif din Arimatea. Menționăm că El poartă în jurul capului nimbul cruciger cu inscripția grecească „*O.ω. N*”, care se traduce „Eu sunt cel ce sunt”, cuvinte rostite de Dumnezeu lui Moise. Fecioara Maria, mama Sa, având mâinile împreunate în semn de rugăciune este sprijinită, îndurerată de Sfântul Evanghelist Ioan, ucenicul preferat al Mântuitorului. Alături, manifestând aceeași dragoste și mâhnire, sunt reprezentate Maria lui Cleopa – sora Mamei Lui, Maria Magdalena la fel de mâhnită și îndurerată și Salomea. Deasupra capetelor aureolate ale acestora se pot observa, cu litere grecești, inscripțiile care îi

⁷ Ne referim la suprafața imprimată și nu la dimensiunea pânzei.

desemnează. De o parte și de alta a mormântului, putem observa doi îngeri, Sfântul Arhanghel Mihail și Sfântul Arhanghel Gavril, având în mână fiecare câte un toiag.

În plan secundar se reliefează crucea cu filactera „*I. N. C. I.*”, care se traduce „Iisus Hristos Împăratul Iudeilor”. Pe cruce atârna coroana de spini și se sprijină sulița, cu care a fost străpunsă coasta Mântuitorului, și trestia cu buretele înmuiat în oțet, obiecte ce constituie instrumente ale Patimilor. Deasupra și dedesubtul brațului orizontal al crucii se află inscripția „*IC. XC. NIKA*”, care se traduce „Iisus Hristos Biruitorul”. În jurul crucii se mai pot observa opt stelute, simbolizând izvoare „de lumină cerească”.⁸ Lângă colțurile de sus ale compoziției sunt reprezentate soarele și luna, sub formă stilizată. Fiecare are o față de om, din care emană raze de lumină. Acestea aduc aminte de versetul „întuneric s-a făcut peste tot pământul [...] întunecându-se soarele” (Luca 23, 44-45).⁹

În colțurile compoziției apar, reprezentate în medalioane ovale, busturile celor patru evangheliști, care țin în mâna Sfânta Evanghelie: Matei și Marcu, în partea de sus, Luca și Ioan, în partea de jos. Aceștia sunt însoțiți și de inscripții. Medalioanele în stil baroc sunt bogat ornamentate cu volute și legate între ele cu un chenar amplu care cuprinde ghirlande de crini.

Calitățile artistice ale antimisului sunt demne de luat în seamă. Putem observa că autorul plăcii manifestă interes pentru compoziția complicată și încărcată, înșesată de personaje biblice, de instrumente ale Patimilor și de ornamente în care linia curbă și modul de redare a umbrelor, prin hașuri alcătuite din linii paralele sunt mânuite remarcabil.

Avem astfel o lucrare specifică artei baroce a epocii, o lucrare de peste 200 de ani, care justifică succesul de care această compoziție, cu certe valori artistice, se bucură în timp.

⁸ ***, *Noul Testament*, ediția a 11-a revăzută și îmbunătățită, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995, p. 54, p.88, p.143, p.186.

⁹ CAVARNOS, CONSTANTINE, *Ghid de iconografie bizantină*, Editura Sophia, București, 2005, p.100.

**An antimension from XVIII century kept in the Orthodox Church in the Cornesti, Sighisoara
(abstract)**

An antimension during Bishop Gideon kept in the Orthodox Church in Cornesti was found. The copy is done on canvas of flax and presents the image of Jesus Christ in the tomb of, with the faces of main biblical persons around Him and also with Passion objects. Artistic and tehcnical qualities of the antimension are remacable.

Antimisul din secolul al XVIII-lea păstrat în Biserica Ortodoxă, din cartierul Cornești, Sighișoara
(imagine realizată de Emil Panaitescu)